

**Жеребченко Т.І.,
аспірант,
Кіровоградський національний технічний університет**

ЯКІСТЬ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ – ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ

Постановка проблеми. Система освіти – один з найбільших соціальних інститутів, який органічно пов'язано з фундаментальними основами суспільного устрою, соціально-економічною, політичною організацією, із характером і домінуючою спрямованістю суспільного життя. Саме з допомогою надання населенню освітніх послуг заклади освіти підвищують освітній потенціал суспільства, одним з основних елементів системи освіти є загальноосвітній навчальний заклад (ЗНЗ). Шкільна освіта дозволяє набути якостей і ресурсів для максимального задоволення потреб суспільства, слугує основою здобуття професійної освіти особистості. На етапі навчання в школі відбувається всесторонній розвиток особистості, тому на тлі перетворень в суспільстві основним завдання держави стає модернізація освітньої галузі [8]. Гостро постає питання необхідності створення в Україні системи шкільної освіти, здатної надавати якісно новий рівень освітніх послуг для забезпечення нарощення освітнього потенціалу суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку сучасної економіки особлива увага приділяється вирішенню проблем конкурентоспроможності підприємств. Досягнення високого рівня конкурентоспроможності підприємств неможливе без докладання праці освічених керівників та самих працівників. Тому, все більшого розвитку набуває дослідження проблеми конкурентоспроможності закладів освіти, в контексті оцінки якості освітніх послуг. Вагомий внесок в теоретичну та практичну розробку проблеми якості освіти внесли відомі вчені сучасності: Л. Богуш [4], Л. Борисова [2; 5], О. Грішнова [1], Л. Журавльова, Л. Колесников [2], В. Кремінь [3], В. Куценко [4], В. Литвин [5], В. Луначек, В. Новіков, І. Опалев [4], І. Петрова, В. Турченко [5] та ін. На думку ряду науковців, обсяги валового внутрішнього продукту, створеного за рахунок підвищення кваліфікації робочої сили або зниження смертності, відображають матеріалізацію діяльності галузей соціальної сфери в результатах суспільного виробництва, накопичення послуг соціального призначення в національному багатстві. Неодноразово проводилися розрахунки внеску галузей, наприклад, освіти та медицини, в збільшення валового внутрішнього продукту [4, с. 40]. Незважаючи на зростання інтересу дослідників до системи конкурентоспроможності закладів освіти, питання якості наданих освітніх послуг залишається недостатньо вивченим і вимагає подальшого поглибленого вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування стану якості роботи загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ) та необхідності підвищення якості освітніх послуг, як запоруки конкурентоспроможності ЗНЗ та держави в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світовий досвід держав з передовою економікою свідчить, що жодну із поставлених цілей управління в будь-якій сфері діяльності неможливо реалізувати без зацікавленості самих працівників в вирішенні поставлених цілей. Процеси формування ринкового середовища в Україні обумовлюють постійне загострення конкуренції, яка охоплює не тільки виробничу, але й інші сфери, зокрема, освітню. Ситуація на вітчизняному ринку якісних освітніх послуг з кожним роком стає все більш напруженою, гостро постають питання: старіння матеріально-технічної бази ЗНЗ; забезпеченості педагогічними кадрами, особливо в сільській місцевості; показники наповненості класів (малокомплектність ЗНЗ). На державному рівні вирішуються питання: мінімізації витрат на малокомплектні школи, які не забезпечені відповідним рівнем педагогічних працівників, матеріально-технічними засобами навчання та ін.

Сьогоднішня система шкільної освіти потерпає від значного зменшення контингентів учнів, як наслідок, відбувається тотальне закриття ЗНЗ (рис. 1). Так, у 2010 році в порівнянні з 2004 роком на 1,3 тис. одиниць закладів менше, відповідно, відбувається зменшення кількості вчителів на 34 тис. осіб.

З метою поліпшення ситуації в роботі ЗНЗ та підвищення якості надання освітніх послуг запроваджено Державну програму «Освітній округ 2011-2015 рр.» та забезпечено транспортне сполучення між населеним пунктом та ЗНЗ шляхом реалізації Державної програми «Шкільний автобус». Впровадження програми «Освітній округ 2011-2015» спрямовується на забезпечення профілізації освіти, 100% охоплення навчанням дітей шкільного віку, забезпечення кожній дитині рівного доступу до якісної освіти, економічних і соціальних гарантій для професійної самореалізації педагогічних працівників, розвитку матеріально-технічної бази освіти [7]. Зменшення кількості ЗНЗ в Україні пов'язано з важкими наслідками демографічної кризи. Так, у 2010 році у порівнянні з 1991 роком відбулось зменшення учнівського контингенту ЗНЗ на 133,1 тис. осіб. Наслідки демографічної кризи ілюструють статистичні дані щодо забезпечення учнів вчителями (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка зміни кількості ЗНЗ в Україні та забезпеченості учнів ЗНЗ вчителями в 2004-2010 рр.

На нашу думку, конкурентоспроможність ЗНЗ – це здатність надавати високоякісні освітні послуги для задоволення потреб суспільства. На конкурентоспроможність ЗНЗ впливає низка чинників, які можна визначити, як внутрішні, зовнішні та чинники безпосереднього оточення. Внутрішні чинники характеризуються кадровим потенціалом ЗНЗ, організаційним, інформаційним, інноваційним потенціалом, станом матеріально-технічної бази ЗНЗ, здатністю працівників адаптуватись до конкурентних умов. До зовнішніх чинників, на нашу думку, відносяться соціально-демографічні, економічні, технологічні, політико-правові, міжнародні, культурні. До чинників безпосереднього оточення належать наявність конкуренції та задоволеність споживачів.

З позиції формування й розвитку в людини здібностей до праці, процес освіти та професійної підготовки для окремого його члена є таким, що складається з послідовних етапів, які характеризуються самостійними, але взаємопов'язаними завданнями і засобами їх виконання [1, с. 102]. На першому етапі відбувається формування в учнів системи загальноосвітніх знань. На цьому етапі здобуваються фундаментальні, найстабільніші знання. На другому етапі відбувається формування системи професійних знань і вмінь, досвіду творчої діяльності, здобуття спеціальних, конкретних знань. На третьому етапі відбувається періодичне оновлення, поглиблення, розширення загальних і професійно значимих знань, умінь, які забезпечують ефективність праці відповідно до умов ринкових відносин. На четвертому етапі паралельно вирішуються кілька завдань трьох попередніх етапів, мета яких полягає в формуванні в членів суспільства знань і вмінь не пов'язаних з професійною діяльністю (додаткова освіта, самоосвіта).

Якість праці в будь-якій сфері залежить від кількості, якості засобів праці та освітньо-кваліфікаційного рівня працівників. В табл. 1 відображено статистичні дані про освітньо-кваліфікаційний рівень та стаж педагогічної роботи вчителів ЗНЗ в Україні.

Таблиця 1
Професійний склад та стаж педагогічної роботи вчителів ЗНЗ в Україні у 2000-2011 роках (у відсотках)

Показник	2000/2001	2003/2004	2006/2007	2009/2010	2010/2011
Освітньо-кваліфікаційний рівень вчителів					
Молодший спеціаліст	12,0	11,1	9,9	8,4	7,9
Бакалавр	2,6	3,1	2,3	2,0	1,9
Спеціаліст, магістр	85,0	85,3	87,3	89,2	89,8
Стаж роботи вчителів					
до 3-х років	9,5	9,7	7,9	7,6	8,0
від 3-х до 10-ти років	20,1	16,9	15,3	14,2	14,0
від 10-то до 20-ти років	32,9	31,9	30,0	23,2	25,5
понад 20-ть років	37,6	41,5	46,8	52,0	52,5

Джерело: складено автором за [6].

Таким чином, відсоток вчителів ЗНЗ у 2010/11 навчальному році що мають стаж педагогічної роботи понад 20 років становить 52,5% та 8% - до 3-х років. Освітньо-кваліфікаційний рівень вчителів ЗНЗ в Україні у 2010/11 навчальному році теж на досить високому рівні: 89,8% мають вищу освіту (спеціаліст, магістр). Крім того, конкурентоспроможність ЗНЗ обумовлюється особливостями

навчання, рівнем державного фінансування, які забезпечують переваги навчальних закладів. На сьогодні необхідно створити методично забезпечену систему саморозвитку особистості, що допомагатиме дитині самостійно розв'язувати життєві проблеми, долати труднощі навчання та спілкування, зберегти здоров'я, цікаво проводити дозвілля, самореалізовуватись [3, с. 82].

Висновки з проведеного дослідження. На нашу думку, конкурентоспроможність ЗНЗ є головним показником ефективності його функціонування. Показниками, що характеризують якість освіти, є: особисті досягнення учнів і вчителів; результати вдосконалення освітньої системи ЗНЗ, освітнього процесу; досягнення школи; рівень впливу роботи ЗНЗ на суспільство; виконання навчального плану, запланованих заходів, повнота реалізації цільових і довгострокових програм; соціальна ефективність діяльності ЗНЗ. Отже, одним зі шляхів, який дозволить ЗНЗ зберегти позиції в конкурентній боротьбі на ринку освітніх послуг є досягнення цілей підвищення якості освітніх продуктів. Від якості освіти залежить якість життя кожного громадянина, його майбутнє. Сфера освіти має важливий вплив на культурні та соціально-економічні процеси.

Перспективами подальшого дослідження вважаємо розгляд проблеми, пов'язаної зі створенням системи стимулювання праці вчителів ЗНЗ до створення якісних освітніх продуктів.

Бібліографічний список

1. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О. А. Грішнова. – К. : «Знання», КОО, 2001. – 254 с.
2. Колесников Л. Ф. Эффективность образования / Колесников Л. Ф., Турченко В. Н., Борисова Л. П. – М. : Педагогика, 1991. – 272 с.
3. Кремінь В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремінь. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
4. Куценко В. Соціальні наслідки економічних трансформацій в Україні (регіональний аспект) / Куценко В. І., Богуш Л. Г., Опалев І. В. ; НАН РВПС України. - Київ, 1998. – 330 с.
5. Литвин В. М. Науково-освітній потенціал нації: погляд у ХХІ століття / [Авт. кол. : Литвин В. (кер.), Андрущенко В, Гурій А. та ін.]. –К. : Навч.книга, Кн. 2.: Освіта і наука: творчий потенціал державо- і культуротворення, 2004. – 672 с.
6. Освіта України. Інформаційні матеріали до III Всеукраїнського з'їзду працівників освіти / [уклад. : Жеребковський Б. М., Єресько О. В., Болюбаш Я. Я. та ін. ; за заг. ред. Д. В. Табачника]. – Київ ; Чернівці : Букрек, 2011. – 92 с.
7. Освітній округ 2011-2015 : Обласна програма Кіровоградської міської ради [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : <http://osvita.kr-admin.gov.ua/>
8. Про загальну середню освіту : Закон України від 13.05.1999 № 651-ХІV [Електронний ресурс]. – Доступ до ресурсу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>

Анотація

В статті визначено чинники, що впливають на конкурентоспроможність ЗНЗ на ринку освітніх послуг. Досліджено вплив якісної освіти на якість кінцевого продукту ЗНЗ. Процес навчання людини розподілено на чотири етапи успішне проходження кожного етапу залежить від результативності праці вчителів.

Ключові слова: *якість освітніх послуг, конкурентоспроможність, освітньо-кваліфікаційний рівень вчителів, матеріально-технічна база ЗНЗ.*

Аннотация

В статье определены факторы, которые влияют на конкурентоспособность ЗНЗ на рынке образовательных услуг. Исследовано влияние качественного образования на качество конечного продукта ЗНЗ. Процесс учебы человека распределен на четыре этапа успешное прохождение каждого этапа зависит от результативности труда учителей.

Ключевые слова: *качество образовательных услуг, конкурентоспособность, образовательно-квалификационный уровень учителей, материально-техническая база ЗНЗ.*

Annotation

Factors that influence on the competitiveness of ZH3 at the market of educational services are certain in the article. Influence of quality education is investigational on quality of finish good of ZH3. The process of studies of man is up-diffused on four stages the successful passing of every stage depends on effectiveness of labour of teachers.

Key words: *quality of educational services, competitiveness, educationally-qualifying level of teachers, material and technical base of schools.*